

Lumi sociale de vârstă și rezidență în Uniunea Europeană¹

Dumitru Sandu

Universitatea din București

Abstract : *To what degree age and residence categories combined count for the state of mind and social discourse of the population in the European Union at the current time ? Are there age-residence social worlds, according to Anselm Strauss's definition from the grounded theory (1993) ? If so, what is the relevance of such worlds by sociocultural macroregions of the EU ? These are the basic questions of the study. The approach is in line with the idea of „quantitative grounded theory” (Glaser, 2008) and the data to explore and test are from the Eurobarometer survey, the 70th wave from the fall of 2008. The worlds of age-residence categories are analyzed from the point of view of life satisfaction, optimism, institutional trust and propensity to discuss politics. The findings support not only the hypothesis of age-residence conditional matrix but also the idea that the age-residence social worlds are also highly differentiated by sociocultural macroregions of the EU. These macroregions are identified by powerful indicators included into a cluster analysis. The resulted regions (EAST, CENTRAL-EAST, SOUTH, WEST, NORTH) are more relevant for the sociocultural analysis than the pure geographical ones. The age-residence and macroregion factors continue to be significant predictors for social state of mind variables even after controlling, by multiple regression, many other relevant predictors.*

Keywords : social worlds, life satisfaction, social types of satisfaction-optimism, institutional trust, sociocultural macroregions of the EU

Cuvinte-cheie : lumi sociale, satisfacție față de viață, tipuri sociale de satisfacție-optimism, încredere instituțională, macroregiuni socioculturale ale UE

-
1. Comunicare prezentată la *Dialogurile Sociologice* lunare din cadrul Catedrei de Sociologie a Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, în data de 5 februarie 2009. Textul dezvoltă abordarea pe care am inițiat-o în raportul național pentru România referitor la Eurobarometrul 70 (Sandu, 2009), în special componentele tehnice din anexele la Raport. Am modificat și am extins analizele teoretice, dar și pe cele empirice, în special cele de regresie, pentru a fi mai concordante cu premisele teoretice ale abordării. Elaborarea acestui material face parte din proiectul pe care îl coordonez în cadrul grantului de cercetare CNCSIS referitor la *Dezvoltarea capitalului comunitar în România (2009-2011)*. În forme și etape diferite, prezentul material a beneficiat de susțineri din partea colegilor de catedră, prof. Septimiu Chelcea, lector Gabriel Jderu, prof. Lazăr Vlăsceanu, dar și a colegului clujean conf. Mircea Coșa și, anterior, la nivelul Reprezentanței Comisiei Europene din România, din partea domnului Nicolae Idu și a doamnei Roxana Morea. Folosesc prilejul pentru a le mulțumi tuturor celor menționați. Desigur, responsabilitatea pentru conținutul și forma acestui material îmi aparține în întregime.

Întrebările

Cu câțiva ani înainte, la o întâlnire cu participare internațională, am prezentat un material pe tipologia culturală a satelor din România (Sandu, 2004). În argumentare am revenit de mai multe ori la distincția dintre rural și urban. Unul dintre colegii din Occident, din Germania, dacă nu mă înșel, participant la dezbateri, după ce a pus o serie întreagă de întrebări foarte utile, a adăugat și comentariul-interogație: „De ce în prezentare ați insistat atât de mult pe distincția dintre rural și urban, ne aflăm totuși în Europa?”. La momentul respectiv răspunsul a fost punctual, centrat pe ideea că în România chiar contează diferența respectivă. Ulterior am început să mă întreb din ce în ce mai mult care este reflexul cultural al diferenței dintre statutul rural și cel urban la nivel european, în cadrul Uniunii Europene, în mod special.

În plus, tot încercând să înțeleg care este locul social al României în noul context de țară membră a Uniunii Europene, am ajuns, frecvent, la căutarea datelor sociale diferențiate pe rural și urban. Am interogat, pe internet, la EUROSTAT, instituția statistică abilitată a UE, și am constatat că, practic, diferențierea rezidențială amintită nu apare în statisticile oficiale ale Uniunii². Europa a ajuns, în 2008, la un grad de urbanizare de 72% (UNFPA, 2008). În zona ei nordică, procentul de populație urbană este mult mai mare, de 84%. În aceste condiții se produce o trecere în plan secund a diferențelor rezidențiale sau de spațiu de locuire în cadrul statisticii oficiale, dar și a multora dintre analizele din științele sociale. În estul Europei, procentul de populație urbană continuă să fie cu puțin peste două treimi (68%). Aici mai contează, pentru stare de spirit și valori, locul unde trăiești?

Sunt grupurile de vârstă, localizate în medii rezidențiale specifice, „lumi sociale”?

Faptul de a fi tânăr la sat reprezintă o situație socială care are asociate experiențe, discursuri, trăiri, emoții specifice, diferite de ale altor categorii de vârstă-mediu rezidențial? Într-o lume a globalizării, chiar mai contează definiția administrativă sau socială a locului unde te afli sau diferența între a fi de 18-29 de ani și a te afla în grupa imediat următoare, de 30-54 de ani, să spunem?

În lumea abordărilor cantitative, în sistemul producerii de date statistice și de analize, la nivelul spațiului european, este ușor de constatat o proliferare a măsurătorilor în termeni de vârstă și îmbătrânire, gen și etnicitate. Firesc, în condițiile avansului serios al îmbătrânirii demografice, al preocupărilor legate de justiție socială și de identitate în vreme de globalizare. Mai contează faptul că stai la sat sau la oraș, nu în medie, pe UE, ci pe spații specifice ale UE? Dar faptul de a fi de o anumită vârstă la sat (în mediul rural) sau la oraș? Și dacă există o identitate etnică, religioasă, de vârstă sau de gen, nu se poate vorbi și de una cumulativă, de vârstă-mediu rezidențial?

Întrebări de acest gen nu pot primi răspuns decât analizând date comparative la nivel european. Este ceea ce am încercat să realizez prin folosirea datelor din Eurobarometru (valul 70 din toamna anului 2008, EB70).

Studiul prezintă variațiile de stare de spirit în spațiul Uniunii Europene în funcție de trei categorii de condiționări (*conditional matrix* în limbajul din teoria generată din date, *grounded theory* – Glaser și Strauss, 1967; Glaser, 2008; Clarke, 2008): categorii de locuire-vârstă, macroregiuni socioculturale și categorii de locuire-vârstă pe macroregiuni. Atât lumile sociale de locuire-vârstă cât și macroregiunile socioculturale pe care le propun sunt cadre de referință relativ noi. În consecință, componentele descriptive și exploratorii ale studiului sunt obligatorii. Analizele

2. Tematica dezvoltării ruralului apare în documentele oficiale ale UE, dar, mai ales, în legătură cu strategii specifice de dezvoltare de genul celor subsumate programelor LEADER cu grupurile de acțiune locală (GAL-urile) aferente lor.

de regresie din ultima parte a studiului reprezintă componenta explicativă a abordării³.

Măsurile de stare de spirit sunt cele care dau statutul de variabile dependente în cadrul prezentei analize. Conceptual, în contextul prezentei abordări, „stare de spirit” desemnează orientarea dominantă în evaluarea contextuală a unor secvențe de viață proprie. Satisfacția față de viață și raportul dintre satisfacție și optimism constituie principalele categorii de variabile de stare de spirit folosite în analiză. Pentru măsurarea nominală a stării de spirit, folosind intersecția dintre o variabilă de satisfacție și una de optimism, am distins între cinci tipuri sociale :

- satisfacție de continuitate – „e bine și va fi la fel de bine și în viitor” ;
- optimism de continuitate – „e bine și va fi și mai bine” ;
- pesimism de continuitate – „e rău și va fi la fel de rău sau mai rău” ;
- optimism dinamic – „e rău, dar va fi bine” ;
- pesimism recent – „e bine, dar va fi rău” .

Primele trei sunt stări de spirit de continuitate, iar ultimele două sunt asociate cu schimbarea. Astfel de măsuri de stare de spirit constituie variabile proxi pentru lumile sociale ca universuri de discurs.

În prima parte a studiului detaliez premisele teoretice ale analizei. În cea de-a doua identific profilurile socioculturale ale celor cinci macroregiuni ale UE la care m-am referit anterior, pornind de la indicatori de demografie culturală și economici. În partea a treia dezvolt abordări preponderent descriptive care pun în evidență diferențieri ale stărilor de spirit pe lumi sociale de locuire-vârstă și pe macroregiuni socioculturale ale UE. Profilul sociocultural al macroregiunilor UE este determinat prin raportare la

satisfacția față de viață, tipurile sociale de satisfacție-optimism și la încrederea în instituții. În cea de-a patra parte încerc o abordare explicativă asupra satisfacției față de viață ca variabilă proxi pentru universul de discurs. În cadrul ei urmăresc rolul specific al matricelor de locuire-vârstă asupra stărilor subiective.

Detalierile la nivel de țară le fac mai mult pentru a evidenția consistența profilurilor socioculturale ale macroregiunilor din UE. Am ales România ca studiu de caz pentru a aprofunda unele dintre regularitățile evidențiate. Motivația este una personală, de experiență de cunoaștere directă, capabilă să controleze eventualele distanțări formale de realitatea socială datorită abordării preponderent cantitative.

Tot în deschiderea materialului, menționez că datele pentru Eurobarometrul 70 pe care îmi bazez analizele au fost culese în principal în luna octombrie 2008. Semnele de stare de spirit ale crizei financiare mondiale sunt vizibile din plin la nivelul datelor prezentate pe larg în raportul pentru România referitor la Eurobarometrul 70 (Sandu, 2009).

Premise teoretice și ipoteze

„Lumile” sunt înțelese în sociologie – pe linia care are unul dintre punctele de pornire importante în fenomenologia lui Alfred Schutz (1975, 323) – ca „provincii ale sensului”, ca structuri specifice de experiență asociate unor actori specifici.

Mai exact, în abordarea care a consacrat conceptul în cercetarea calitativă, cea a lui Anselm Strauss, lumile sociale sunt „universuri de discurs” specifice unor grupări sau roluri sociale. Predispoziția de a acționa la

3. Componentele descriptive detaliază variabilele dependente și relațiile bivariate centrale specificate prin ipoteze. În plus, dintr-o descriere detaliată pot rezulta noi ipoteze. Abordările de tip regresie multivariată pot confirma sau infirma anumite ipoteze. Metoda de lucru pe care o adopt este să combin analiza descriptivă cu cea explicativă. Faptul că unele interpretări bazate pe analiză bivariată sunt infirmate de analize multivariate face parte, cred, din rezultatele firești ale demersului științific. Infirmaryile prin tehnici de regresie multiplă sunt falsificări de etapă. Ele nu anulează, ci rafinează abordările descriptive sau multivariate.

fel, sentimentele identitare sau similitudinile de experiențe sunt fenomene definitorii pentru grupurile-lume. Astfel de lumi „nu se referă la agregate de indivizi, ci la grupări prin care indivizii devin ființe sociale mereu și mereu – prin acțiunile lor și prin implicarea în lume și participarea la activitățile ei. În cadrul acestui proces, oamenii contribuie la discursul lumii în care trăiesc și sunt modelați de aceasta. Lumile sociale (precum grupurile de recreere, ocupaționale, disciplinare sau de tradiție teoretică) generează perspective comune care formează baza acțiunii colective. Lumile sociale sunt principalele mecanisme asociative (*affiliative mechanisms*) prin care oamenii își organizează propria viață socială, iar indivizii participă, de obicei, la mai multe lumi” (Clarke, 2008, 168).

Și mai simplu, se poate spune că lumile sociale sunt „comunități de discurs” în sensul de grupări de oameni cu un specific de discurs care derivă din similitudinea valorică sau de status a celor care le compun. Oamenii care văd lumea la fel sau este probabil că o vor vedea la fel, fie din motive de situație similară de status, fie pe filiații de cultură, formează o comunitate, o unitate actuală sau potențială de orientare valorică. În astfel de condiții ei ajung să vorbească la fel, să aibă un discurs similar. Similaritatea de discurs este semnul cel mai sigur pentru faptul că există o lume socială, un univers de interacțiune și fundament valoric. Dar tot semn pentru prezența lumii sociale este și configurația spațiului care generează similarități de comportamente.

Acesta este, foarte probabil, cazul grupărilor de vârstă-rezidență, în anumite contexte socio-culturale.

O primă ipoteză, pe care o testez cu ajutorul datelor comparative din Eurobarometru, susține că spațiile de „vârstă-locuire urban-rurală” funcționează ca matrice generatoare de sensuri, experiențe, trăiri specifice. Cu alte cuvinte, susțin că aceste spații tind să funcționeze ca „lumi sociale”⁴ în sensul pe care îl are termenul în interacționalismul simbolic. Am argumentat, cu altă ocazie, ideea, pentru spațiul românesc, pe teme de sociabilitate (Sandu, 2003, 95-102). O reiau acum pentru a beneficia de posibilitatea comparației între diferitele societăți europene. Falsificarea unei astfel de ipoteze implică, în fapt, identificarea unui efect de interacțiune între vârstă și mediu de rezidență asupra orientărilor valorice și a comportamentelor care derivă din acestea. Un astfel de efect este de așteptat să acționeze independent de cel specific vârstei sau mediului rezidențial.

O a doua ipoteză a analizei susține că stările de spirit – de tipul satisfacției față de viață, optimismului și încrederii – variază la nivel continental, în UE, nu numai pe lumi sociale de locuire-vârstă, ci și pe macroregiuni socioculturale diferite de macroregiunile geografice folosite în mod curent pentru analiza datelor corespunzând spațiului european. Desigur, există mai multe regionalizări în spațiul UE, cea care opune vechile state membre (UE15) noilor state acceptate în UE în 2004 și 2007 sau nordul, sudul, estul și

4. Conceptul de *lume socială* este folosit, începând din 1967, când a fost propus de Glaser și Strauss (1967), în principal pentru cercetarea socială calitativă. Potențialul său de aplicare în abordarea cantitativă este recunoscut însă, într-o notă fugară, spre sfârșitul vieții, de către Anselm Strauss, în legătură cu aplicabilitatea teoriei generate din date (*grounded theory*) din care face parte conceptul de *lumi sociale* (Strauss, 1991). Lumile sociale de vârstă-mediul rezidențial pe care le folosesc în analize în special începând din 2003 (Sandu, 2003, 95-101) reprezintă o conceptualizare care are drept corespondent direct în *grounded theory* conceptul de *matrice condițională* ca instrument de analiză multinivel, de identificare a spațiului de atribute util pentru a înțelege „codurile axiale” din codificările specifice abordării Strauss-Glaser. Preluarea inițială a conceptului de *lume socială* am făcut-o pornind de la „lumea vieții”, pe linia Alfred Schutz (1975), nu pe cea din teoria generată prin date. Interesul pentru abordarea cantitativă din perspectiva interacționalismului simbolic este prezent și în cadrul a ceea ce am numit „fenomenologie cantitativă” (Sandu, 1999, 10-12).

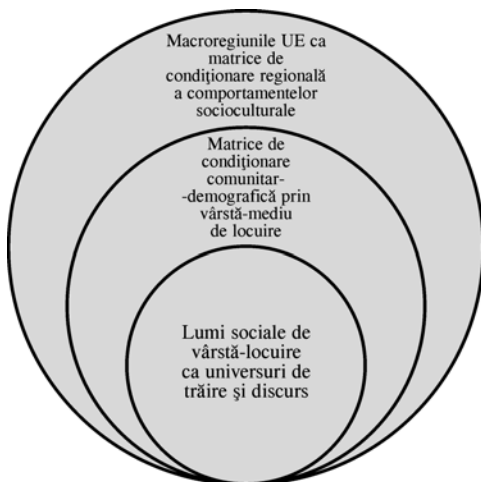
vestul UE. Premisa metodologică de la care pornesc susține că macroregiunile socioculturale de relevanță actuală în UE pot fi identificate, în esență, prin indicatori de demografie culturală, acces la mijloacele moderne de comunicare (internet în speță) și prin nivelul de dezvoltare economică. Pentru identificarea profilului cultural din perspectivă demografică, am apelat la rata totală de fertilitate pe țară și la speranța de viață la naștere. Este știut că procesele de modernizare din viața socială se manifestă, pe termen lung, și prin ceea ce se cheamă „tranziție demografică”. Este de așteptat ca țările cu nivel ridicat de modernizare socială să fie caracterizate, în plan demografic, prin regimuri de fertilitate și mortalitate de nivel redus.

Este eficientă metodologic, în primul rând, diferențierea noilor state membre în funcție de nivelul de dezvoltare economică și vecinătate. Astfel, poate fi distinsă extremitatea estică, relativ săracă a UE, formată din țările baltice la Nord și din România și Bulgaria la Sud. Țările central-estice – Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria și Slovenia – formează o grupare separată. În interiorul vechilor state membre ale UE, pe același criteriu de dezvoltare economică și socială vom distinge între statele nordice (Suedia, Danemarca, Finlanda, Marea Britanie și Irlanda), cele vestice (Franța, Germania, Olanda, Luxemburg, Austria, Belgia) și cele sudice (Grecia, Italia, Republica Cipru, Spania, Portugalia și Malta), cu un nivel relativ redus de dezvoltare economică în context european.

Cea de-a treia ipoteză susține că efectele de lume socială asociate cu rezidența și vârsta sunt diferențiate pe macroregiuni socioculturale. Efectul de lume socială, legat de vârstă-rezidență, spre exemplu, este mai puternic în societățile bogate din Nord sau în cele sărace din Sud și Est. Datele parțiale de care dispunem indică o probabilitate mai mare a manifestării efectului respectiv în societățile relativ sărace din Est și din Sud.

În concluzie, ipotezele studiului susțin că grupările de vârstă-rezidență ca matrice de condiționare comunitară generează, în inter-

acțiune cu cele macroregionale, lumi sociale ca universuri de trăire și expresie. În fapt, lumile sociale de vârstă-locuire sunt spații subiective de interacțiune socială condiționate prin efecte cumulative ale macroregiunilor socioculturale și a spațiilor demografice și de locuire.

Figura 1. *Lumile sociale de vârstă-locuire în raport cu matricele de condiționare comunitar-demografică și regională*

Macroregiuni socioculturale în Uniunea Europeană

Grupările strict geografice în cadrul UE – de tipul Nord, Sud, Est și Vest – au dezavantajul că în aceeași categorie apar țări extrem de diferite ca nivel de dezvoltare socială și economică. În clasificările curente (vezi, spre exemplu, UNFPA, 2008), și Suedia, și Letonia, de pildă, sunt țări nordice ale Europei. Numai că PIB-ul pe cap de locuitor în Suedia era de 122% din media UE, iar pentru Letonia de numai 55%, în 2007, conform datelor EUROSTAT. Rata mortalității infantile, indicator de bază pentru dezvoltarea socială, trimite și ea la o situație de decalaj, cu 3‰ pentru Suedia, comparativ cu 10‰ pentru Letonia (UNFPA, 2008, 88). Tot Letonia este un bun exemplu pentru a indica inadecvarea clasificării strict istorice sau geografice. Și Letonia și Cehia, spre exemplu,

fac parte din valul 2004 de aderare la UE și sunt situate în partea estică a UE. Plasarea lor în aceeași grupă analitică pune însă probleme din punct de vedere economic, Cehia fiind mai dezvoltată (cu un PIB pe locuitor de 80% din media UE, în 2007), dar și social (cu o rată a mortalității infantile de 4‰ în 2008).

Pentru a identifica gruparea optimă a celor 27 de țări ale UE pe macroregiuni socioculturale am construit profile de țară prin patru indicatori: rata totală a fertilității în 2006, speranța de viață la naștere pentru bărbați în 2006, ponderea persoanelor care au acces la internet la începutul anului 2008 și produsul intern brut pe locuitor ca procent din media UE 2006. Toate datele provin din evidențele EUROSTAT postate pe net.

Primii doi indicatori – rata totală de fertilitate și speranța de viață la naștere – sunt de factură demografică, dar au o puternică relevanță culturală (Sandu, 1992), recunoscută ca atare în literatura de specialitate, mai ales prin teoriile referitoare la tranziția demografică (Freedmann, 1979). Accesul la internet este un indicator fundamental pentru stocul de capital uman, dar și pentru dezvoltarea noului tip de sociabilitate digitală. PIB-ul este un indicator economic care aproximează multe dintre condiționările economice ale fenomenelor culturale.

Pentru grupare am folosit analiza de tip cluster. Grupările de similitudine rezultate susțin, în foarte mare măsură, oportunitatea clasificării țărilor din UE pe cele cinci macroregiuni: estică (țările baltice, România și Bulgaria), central-estică (Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria, Slovenia), sudică (Grecia, Italia, Spania, Portugalia, Cipru, Malta), vestică (Franța, Austria, Belgia, Olanda, Germania, Luxemburg) și nordică (Finlanda, Suedia, Danemarca, Marea Britanie și Irlanda).

Clusterizarea indică faptul că în cadrul grupării estice se disting două subgrupe formate din țările baltice, pe de o parte, și Bulgaria și România, ca grupare sud-estică.

Similitudinile de profil nu respectă întocmai criteriile de vecinătate geografică.

Portugalia, spre exemplu, are un profil mai apropiat de cel al țărilor central-estice decât de cel al țărilor sudice din care face parte. Olanda, țară vestică, apare ca fiind mai apropiată de țările nordice.

Am optat totuși pentru a aloca și țările de excepție la gruparea de care aparțin geografic și istoric. De ce? Din simplul motiv că am dat prioritate analizei calitative și am considerat că țările de excepție nu apar în clusterul specific pentru gruparea geografică din deficiențe de măsurare.

Analiza pune în evidență faptul că cele cinci grupări au profiluri socioculturale și economice bine conturate:

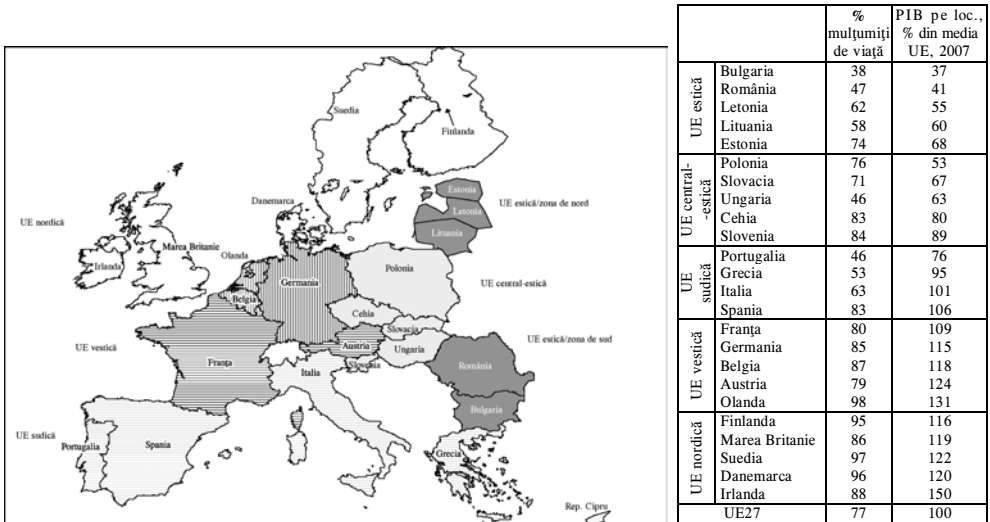
- Țările nordice ale Uniunii sunt cele mai dezvoltate economic, dar și social, cu valori maxime pentru PIB și cultură digitală, semnificată prin accesul la internet.
- În cadrul țărilor din UE15, țările sudice sunt cel mai puțin dezvoltate economic și social.
- Țările estice au un nivel de dezvoltare minim în cadrul UE atât sub aspect economic, cât și social. Distanța lor față de cele central-estice este clară.
- Rata sinuciderilor nu a intrat în seria criteriilor de clasificare. Variațiile ei foarte puternice între grupele construite cu alți indicatori constituie un criteriu suplimentar de validare. Sinuciderile sunt un gen de fenomen social total, în care poți citi și cultură și viață socială și economie. De notat în context rata redusă a sinuciderilor în statele sudice, rezultată mai ales din predominanța modelului latin-mediteranean al fenomenului (Chesnais, 1981).

Fiecare dintre cele cinci grupe de țări are câte un caz excepție, de graniță. Estonia, Slovenia și Olanda sunt mai dezvoltate decât țările din grupa de care aparțin geografic și istoric; au niveluri de satisfacție față de viață care se abat consistent de la grupă. În banda sudică a UE, Portugalia este excepția, cu un nivel de dezvoltare mult mai mic decât al celorlalte țări din grupă; nivelul de satisfacție față de viață este redus (figura 1).

Tabelul 1. Indicatori ai profilului macroregiunilor socioculturale din UE

	Macroregiuni socioculturale în cadrul UE					
	NSM estice	NSM central-estice	UE sudică	UE vestică	UE nordică	Total
PIB pe locuitor 2006,% din media UE	42,2	60,3	100,8	115,9	120,6	100,1
Speranța de viață la naștere pentru bărbați, pentru 2006	68,5	71,0	77,6	77,2	77,2	75,8
Rata totală a fertilității, 2006	1,33	1,29	1,35	1,60	1,84	1,52
Rata sinuciderilor la 100.000 de locuitori, 2004	15,97	16,37	6,34	12,73	8,31	11,06
Rezidenți străini la 1.000 de locuitori, 2006 (%)	21,62	18,05	62,76	73,77	54,19	56,36
Pondere persoane de 15 ani și peste cu acces la internet	33	49	45	70	73	59

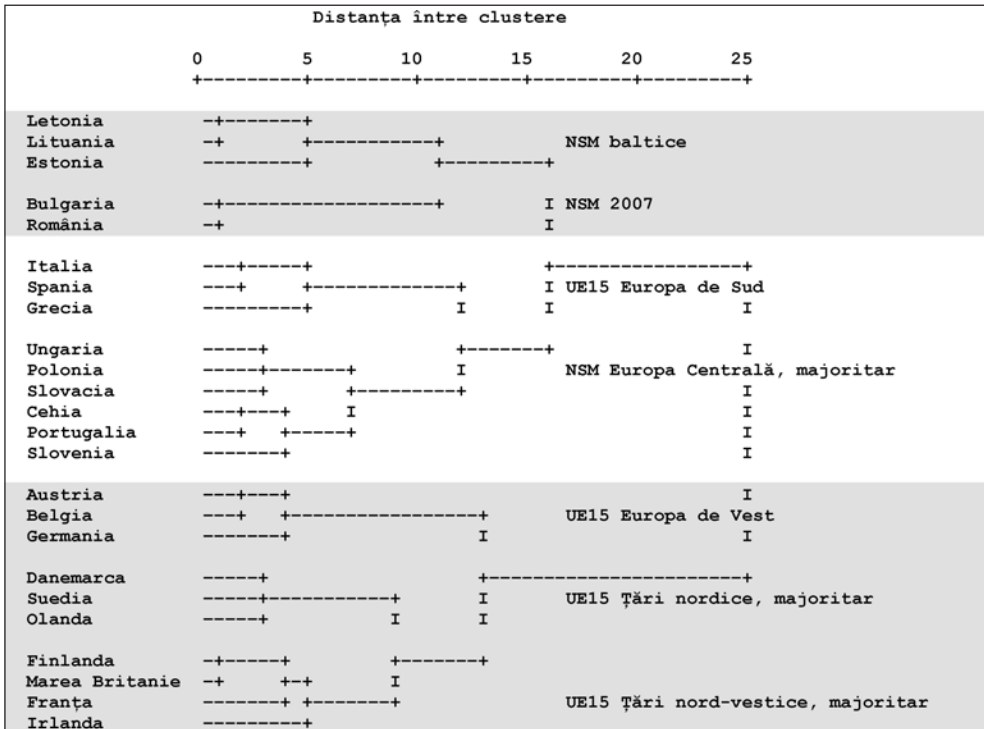
Sursa de date : EUROSTAT. Cifrele indică valori medii pe țară în cadrul macroregiunii, determinate ca medii ponderate cu valorile populației pe țară. NSM – noile state membre ale UE, cu aderare în 2004 sau în 2007.

Sursa de date pentru valorile PIB, Eurostat News Release 176/2008, 11 decembrie 2008.

Figura 2. Cele cinci macroregiuni socioculturale ale Uniunii Europene, semnificative pentru diferențieri majore în starea de spirit și viața economică

(În grafic nu am introdus detalieri despre Malta, Luxemburg și Rep. Cipru, dat fiind faptul că, pentru eșantioanele foarte mici din aceste țări, valorile de sondaj sunt instabile, cu o marjă mare de eroare de reprezentativitate. Pentru relația dintre PIB și satisfacția de viață, vezi și Bălțătescu, 2007).

Figura 3. Gruparea țărilor din UE
sub aspectul similarității socioculturale a profilurilor lor

Profilul fiecărei țări este dat de valorile referitoare la: PIB/locuitor în anul 2006 ca procent din media UE (PIB), ponderea populației de 15 ani și peste care are acces la internet, 2006 (INTERNET), rata totală a fertilității, 2006 (RTF) și speranța de viață la naștere pentru bărbați, 2006 (SPERANȚA). Pentru clusterizare am folosit metoda „celui mai depărtat vecin”, distanțe euclidiene la pătrat și valori standardizate ale variabilelor cu scorul z. Nu am inclus în calcul Malta, Cipru și Luxemburg, țări pentru care eşantioanele sunt de numai 500 de persoane, generând valori medii cu marjă mare de eroare.

Lumi sociale de locuire-vârstă pe macroregiuni

Satisfacția față de viață

A fi mulțumit de propria viață este un sentiment definitiv pentru starea de spirit pe care o ai, rezumat al unei multitudini de experiențe, de comparații pe care le faci cu modul cum trăiesc cei pe care îi cunoști sau cu experiențe din copilărie etc. Desigur, satisfacția față de viață nu este un indicator

de discurs, așa cum ar cere o măsurare strictă centrată pe ideea de „lume socială”. Este foarte probabil însă că într-un fel discuți dacă ești mulțumit și altfel dacă ești nemulțumit de propria viață. Dacă ești nemulțumit, vei folosi în special adjective negative și discursul va fi preponderent pesimist, fatalist, eventual agresiv. Starea de spirit pozitivă duce la un discurs în oglindă, dar de sens opus. Cu alte cuvinte, starea de spirit este o variabilă proximală pentru tipul de discurs.

În măsura în care satisfacția față de viață diferă semnificativ pe categorii de vârstă-medi

rezidențial, se poate spune că acele categorii au semnificația sociologică a unor lumi sociale. Datele din EB70 argumentează și detaliază ideea. În România din toamna anului 2008, spre exemplu, aproape jumătate dintre persoanele intervievate susțineau că sunt mulțumite de viață „în general” (47%). După cum indică datele de mai jos, diferențierile pe grupări de vârstă-rezidență sunt foarte clar marcate pe macroregiuni.

Variația maximă de stare de satisfacție pe grupările de vârstă-locuire (tabelul 2) se înregistrează în țările din macroregiunile Est și Central-Est. Diferențierea minimă apare în regiunile nordice și vestice ale UE. Grupările de vârstă-locuire din regiunea Sud a UE au o eterogenitate a satisfacției față de viață intermediară între cele din Est și

Central-Est, pe de o parte, și cele din Vest și Nord, pe de alta. Constatarea susține așteptarea formulată în prima parte a lucrării, indicând o mai mare relevanță a conceptului de lume socială de vârstă-locuire pentru țările cu nivel redus (în context european) de dezvoltare economică și socială.

Diferențierile pe lumi sociale de locuire și vârstă contează foarte mult pentru regiunile estice și central-estice, care înglobează o cincime din populația Uniunii. La acestea se adaugă țările din regiunea Sud, cu un sfert din populația UE, în care lumile respective sunt de relevanță sporită. Altfel spus, pentru aproape jumătate din populația UE, diferențierile structurale de vârstă și mediu rezidențial este foarte probabil că au un impact deosebit asupra experiențelor de viață și a stărilor de spirit.

Tabelul 2. Satisfacția față de viață pe macroregiuni socioculturale ale UE

Ponderea persoanelor care se declară mulțumite de viața pe care o duc							
	UE estică : România	UE estică, fără România	UE sudică	UE central- estică	UE vestică	UE nordică	Total
tineri rural	51	61	80	84	87	92	83
maturi rural	49	44	69	67	87	91	78
vârstnici rural	30	41	65	60	81	93	72
tineri urban	58	63	75	81	86	91	81
maturi urban	49	47	66	72	83	85	74
vârstnici urban	38	35	64	67	82	88	74
total macroregiune	47	49	69	73	84	89	77
amplitudine	28	27	15	25	6	8	10
pondere populație, 2007	4	3	26	13	37	17	100
Exemplu de lectură : 88% dintre vârstnicii din urban, din țările nordice ale UE declară că sunt mulțumiți de viața pe care o duc							

Numai două dintre grupările sociale comparate nu diferă semnificativ între ele, pentru cazul României. Este vorba de adulții (în sens convențional, persoane cu vârsta cuprinsă între 35 și 54 de ani) din mediul rural și cei din mediul urban. Pentru ambele categorii, indicele de satisfacție față de viață este de 49%. În rest, totul diferă : tinerii din mediul urban sunt mai mulțumiți decât cei din mediul rural, dar și față de adulții și vârstnicii din mediile rural și urban. În cadrul aceluiași mediu rezidențial, vârstnicii sunt cei mai nemulțumiți de propria viață. La prima vedere am putea spune că „e normal” – la oraș se câștigă mai bine, ai apă curentă, sistem sanitar mai bun iar înaintarea în vârstă, oriunde te-ai afla, aduce cu sine o

stare de sănătate mai proastă. Dacă privim însă la datele din tabelul anterior, vom constata că lucrurile nu stau peste tot la fel în UE :

- În nordul și în vestul UE, diferențierile de satisfacție sunt extrem de reduse între cele șase categorii de vârstă-mediul rezidențial, de maximum șase sau opt puncte procentuale. În schimb, în tot Estul UE, aceste diferențe sunt de 25-28 puncte procentuale. Aici chiar contează mediul rezidențial în interacțiune cu vârsta pentru calitatea subiectivă a vieții.
- În Sudul UE, amplitudinea diferenței între stările de satisfacție este de 15 puncte procentuale. Este, evident, o regiune cu profil intermediar între Nord-Vestul bogat al UE și Estul relativ sărac.

Am putea considera că amplitudinea dintre indicii de satisfacție pe lumi sociale reprezintă o măsură a relevanței acestor lumi pentru țara sau macroregiunea de referință. Cu cât amplitudinea este mai mare, cu atât este mai probabil ca în spațiul respectiv diferența dintre situațiile de vârstă-rezidență chiar să conteze pentru experiențele de viață. Pe acest temei poate fi formulată ipoteza conform căreia lumile sociale de vârstă-rezidență au relevanță maximă în UE estică și minimă în UE nordică.

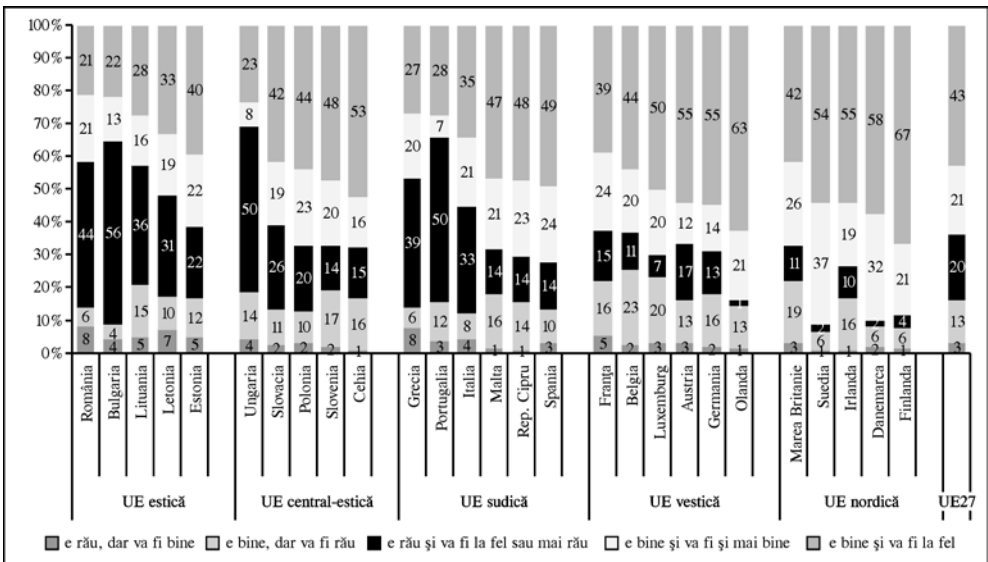
Tipuri sociale de satisfacție-optimism

Experiențele și, implicit, discursul de viață cotidiană sunt structurate, frecvent, nu în termeni de satisfacție-insatisfacție, ci de combinare între evaluările față de prezent și viitor, între satisfacție și optimism.

Modelul dominant, din acest punct de vedere, la nivelul UE, este cel al persoanelor mulțumite de viață care cred că în continuare va fi bine pentru ele. Este ceea ce am

putea numi „satisfacție de continuitate”, de genul „este bine și va fi la fel”. Acest segment de populație reprezenta aproximativ 40% din populația de peste 14 ani din UE, în toamna anului 2008. Un al doilea segment important este format din mulțumiții optimiști, cei care cred că este bine și va fi și mai bine. Pe total UE, aceștia reprezintă aproximativ 20%. Cele două segmente împreună domină profilul de stare de spirit din UE nordică și vestică.

În situația opusă se află populația din țările estice ale UE (figura 4). Aici este puternic reprezentat tipul social al nemulțumitului, care crede că va fi la fel de rău sau și mai rău în viitor, pentru propriul nivel de viață. România (44%), Bulgaria (56%) și Lituania (36%) sunt cazuri tipice pentru acest gen de stare de spirit. Prezența sa nu se limitează însă numai la regiunea estică. Apare bine reprezentat și în regiunea central-estică (Ungaria, 50%) și în cea sudică (Portugalia – 50% și Grecia – 39%).

Figura 4. Tipologia stărilor de spirit în funcție de satisfacție și optimism pe țări, 2008/2 (%)

Pe total UE, principala modificare în starea de spirit circumscrisă de raportul între satisfacție și optimism este dată de reducerea

optimismului de continuitate („este bine și va fi și mai bine”). Acesta scade de la 28% în primăvara anului 2008 la 21% pentru

toamna aceluiași an. Din acest punct de vedere, declinul se înregistrează în toate macroregiunile, cu excepția celei sudice.

În context este de menționat cazul României, care are o creștere foarte puternică a ponderii persoanelor cu pesimism de continuitate („este rău și va fi la fel de rău sau mai rău”). Simultan are loc și o sporire a ponderii per-

soanelor cu satisfacție de continuitate. Modificări de acest gen sunt semnificative pentru accentuarea sentimentelor de inegalitate socială: sporește masiv ponderea grupărilor nemulțumite de viață și/sau pesimiste, se reduce ponderea celor cu nivel mediu de mulțumire sau satisfacție, dar crește ușor ponderea celor cu nivel maxim de mulțumire.

Tabelul 3. *Dinamica stărilor de satisfacție-optimism* pe macroregiuni ale UE, în decursul anului 2008*

SATISFACȚIE ȘI OPTIMISM :	primăvara 2008					toamna 2008				
	e rău, dar va fi bine	e bine, dar va fi rău	e rău și va fi la fel sau mai rău	e bine și va fi și mai bine	e bine și va fi la fel	e rău, dar va fi bine	e bine, dar va fi rău	e rău și va fi la fel sau mai rău	e bine și va fi și mai bine	e bine și va fi la fel
UE estică : România	12	2	34	34	17	8	6	45	20	21
UE estică, fără România	7	4	41	23	25	5	8	46	15	26
UE central-estică	4	8	23	27	37	3	12	25	19	42
UE sudică	4	9	24	24	38	4	9	28	21	39
UE vestică	4	9	12	25	49	3	16	13	18	50
UE nordică	4	7	7	39	44	2	16	9	27	46
UE27	5	8	18	28	42	3	13	20	21	43

Exemplu de lectură : 34% dintre români apreciau, în primăvara anului 2008 că trăiesc bine și o vor duce și mai bine peste 12 luni. Ponderea corespunzătoare în toamna 2008 era de 20%

* Vezi o variantă preliminară a prezentei tipologiei, plus varianta ei cantitativă („satisfacție de durată”), în Sandu, 1999, 47-57.

Concluzia la acest subcapitol e gradul sporit de relevanță a macroregiunilor socioculturale pentru structurarea și dinamica stărilor de spirit.

Macroregiunile sunt totuși agregate de țări. Este posibil ca anumite relații să fi apărut ca ne semnificative în analiza de regresie (vezi anexa) și din cauza faptului că regionalizările cu care am lucrat nu sunt cele mai bune pentru a identifica grupările de maximă omogenitate sub aspectul condiționărilor asupra satisfacției față de viață. Pentru a testa această ipoteză am construit câte un profil dat de ponderea celor mulțumiți de viață pe fiecare dintre cele șase lumi. Am adăugat o valoare reprezentând ponderea totală a celor mulțumiți de viață în țara respectivă. Cu ajutorul analizei de tip cluster⁵ am grupat țările cu cele mai asemănătoare profiluri de satisfacție. A rezultat diagrama de pe pagina următoare.

Modul în care se grupează țările, potrivit distribuției capitalului de satisfacție pe grupuri de vârstă-rezidență, nu corespunde întocmai clasificării acestora pe macroregiuni socio-culturale. Pare să fie, mai degrabă, expresia efectelor combinate ale nivelului de dezvoltare economică și ale localizării pe macroregiuni. În noua grupare, sub aspectul structurii și al nivelului satisfacției față de viață, România apare ca fiind mai apropiată de Bulgaria, Ungaria, Grecia și Portugalia, țări cu nivel relativ redus al PIB-ului, situate fie în imediata vecinătate, fie în zona sudică a UE.

Diagrama de mai jos indică faptul că structura satisfacției față de viață din Italia, Portugalia și Grecia, țări ale grupei sudice, tinde să fie mai apropiată de cea a Bulgariei, României și Ungariei, plus două dintre țările baltice (cu nivel redus al PIB-ului).

5. Metoda „celui mai depărtat vecin”, cu standardizare de variabile cu scorul z și cu măsurarea euclidiană a distanțelor între profiluri.

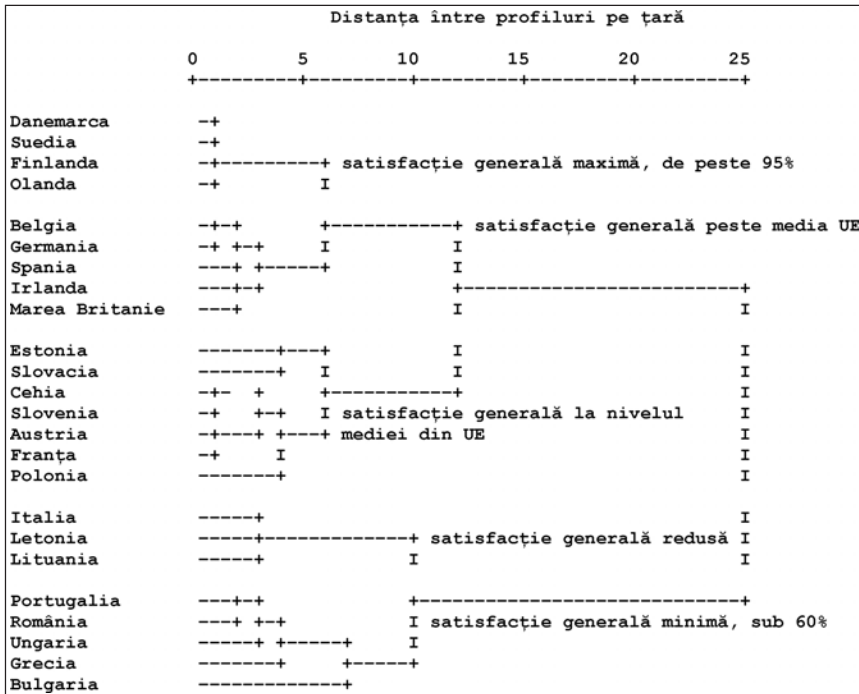

Figura 5. Similaritatea țărilor sub aspectul structurii satisfacției față de viață pe lumi sociale de locuire-vârstă

Încredere instituțională

Cele cinci macroregiuni sunt puternic diferențiate ca profilul sociodemografic, economic sau de satisfacție-optimism, ci și de încre-

dere instituțională. Perspectiva încrederii se subsumează tot stărilor de spirit. Face parte din familia optimismului, a trăirilor asociate cu un nivel de așteptare⁶.

6. În evaluarea propriului mediu de viață oamenii pot folosi perspectiva satisfacției sau a încrederii. În primul caz, propria viață o consider din perspectiva raportului între ceea ce vreau, ceea ce mi se pare de valoare și ceea ce am, ceea ce am reușit să obțin sau să realizez din proiectul de viață sau din dorință. Sunt cu atât mai mulțumit cu cât am/dețin/obțin mai mult din ceea ce mi-am dorit sau mi-am planificat.

Perspectiva încrederii este însă una diferită. Aici accentul se pune pe așteptări, pe ceea ce sper să obțin în interacțiune directă sau indirectă cu actori cu care mă pot întâlni în condiții de incertitudine. Încrederea este o stare de spirit din familia optimismului. Pentru ambele fenomene termenul esențial este o așteptare. În cazul optimismului, așteptarea este legată de ceea ce va fi cu propria persoană sau, mai exact, cu raportul între ceea ce dorește/proiectează și, probabil, obține. Sunt optimist dacă mă aștept ca planul de a-mi construi o locuință să aibă șanse mari de a fi realizat. Încrederea este tot un raționament în termeni de șansă. În cazul ei însă, raportarea se face în principal la celălalt, la cel cu care mă aștept să interacționez sau de care este posibil să depind, direct sau indirect. Dacă mă aștept ca celălalt semnificativ – prieten, cunoștință, instituție, actor specializat pentru un anumit rol etc. – să mă ajute într-o situație incertă, de viitor, atunci construiesc o relație de încredere. Mai simplu spus, încrederea este o așteptare de comportament favorabil mie (sau celor aflați într-o situație similară cu a mea) într-o situație de viitor incert, din partea unui actor de care pot depinde.

Există trei modele mari de încredere instituțională în spațiul UE, cel estic și central estic, nord-vestic și sudic. În Nord și Vest încrederea în instituțiile naționale tinde să fie mai puternică decât cea referitoare la UE. În regiunile estică și central-estică raportul este invers, oamenii cred mult mai mult în UE decât în instituțiile din propria țară. Modelul sudic este intermediar, cu o încredere de nivel apropiat față de instituțiile interne și de cele externe.

Un al doilea parametru care diferențiază între cele trei modele de încredere instituțională este încrederea în justiție, maximă în Nord și Vest, minimă în Est și Centru-Est și medie în Sud.

Cel de-al treilea parametru care specifică modelele regionale este încrederea în administrația locală. În Est și Sud aceasta este mult sub media pe UE, iar în Nord și Vest peste media din UE.

Tabelul 4. Încrederea în instituții pe macroregiuni socioculturale ale UE

	Ponderea persoanelor care au încredere în ...					UE27
	autoritățile locale	guvern	justiție	parlament	partide	
UE estică : România	39	25	25	19	20	63
UE estică, fără România	35	18	24	11	8	57
UE central-estică	43	22	35	17	9	56
UE sudică	36	33	42	33	21	48
UE vestică	64	41	57	42	23	47
UE nordică	52	37	60	39	23	32
UE27	50	34	48	34	20	47
Exemplu : 63% dintre persoanele intervievate în România declară că au încredere în UE						

Modul de raportare la justiție are consecințe în planul stării de spirit. În Vechea Uniune Europeană a celor 15 și în Noile State Membre încrederea în justiția națională contribuie la manifestarea unui nivel sporit de satisfacție față de viață (vezi anexa). În cazul României, relația respectivă nu este bine structurată, de intensitate semnificativă. Altfel spus, deși nivelul de încredere în justiție la români este redus, faptul în sine are ecouri reduse la nivelul satis-

facției față de viață. Încrederea în justiție intră însă în ecuația optimismului și la români : persoanele mulțumite de modul în care funcționează justiția tind să fie și optimiste.

Dacă urmărim numai variația încrederii în justiție pe categorii de vârstă-rezidență (tabelul 5) și macroregiuni, obținem una dintre cele mai clare imagini ale puterii de influență pe care o au condiționările respective asupra așteptărilor față de justiție.

Tabelul 5. Ponderea persoanelor care au încredere în justiție pe lumi sociale de vârstă-gen și pe macroregiuni ale UE

Lumi sociale de vârstă-gen	Macroregiuni socioculturale ale UE					UE Total
	UE estică	UE central-estică	UE sudică	UE vestică	UE nordică	
vârstnici urban	19	30	38	55	58	46
vârstnici rural	22	36	43	52	63	47
maturi urban	26	36	41	56	60	48
maturi rural	23	32	42	59	60	48
tineri urban	27	39	40	63	62	50
tineri rural	33	39	54	57	62	51
Total	25	35	42	57	61	48
amplitudine : (încred. max. – încred. minimă)	14	9	16	11	4	5

Temeiul încrederii poate fi foarte diferit, de la experiența personală a unor interacțiuni directe cu cel cărui se acordă sau i se retrage încrederea până la informația indirectă furnizată, prin cele mai diferite mijloace, asupra credibilității celui evaluat sub aspectul încrederii.

Exemplu de lectură: 33% dintre tinerii din mediul rural, din regiunea estică a UE, au încredere în justiție, comparativ cu 62%, procentul corespunzător pentru tinerii din mediul rural din regiunea nordică a UE.

Încrederea în justiție crește sistematic:

- la nivel regional, de la minimumul din Est în creștere pe ruta Centru-Est, Sud, Vest la maximumul în Nord;
- de la un minimum la vârstnicii din mediul urban la un maximum pentru tinerii din mediul rural.

Condiționarea încrederii în justiție pe lumi sociale de vârstă-gen este de maximă intensitate în macroregiunile Est și Sud și minimă în Nord.

Lumile sociale de locuire-vârstă chiar există?

Întrebarea din titlul acestui subcapitol trimite la interpretabilitatea efectelor de diferențiere pe care spațiile de vârstă-rezidență le au asupra trăirilor umane. Derivă diferențele anterior menționate din compoziția populației – pe venituri, educație, ocupare etc. – sau din caracteristici specifice ale vârstei în interacțiune cu mediul rezidențial? Altfel spus, dacă am construi experimental un sat și un oraș care au aceeași compoziție de vârstă, educație, gen, venituri etc., dar condițiile de viață specifice satului, orașului și grupelor de vârstă ar persista, am mai obține diferențieri semnificative între lumile sociale?

Analizele de regresie din tabelele A1 și A2 din anexă răspund în bună măsură, cred, la această întrebare. Acolo, în seria de predictor ai satisfacției față de viață am inclus o multitudine de caracteristici de status (gen, educație, acces la internet, satisfacție față de venituri etc.), inclusiv vârsta și mediul rezidențial. În plus, am considerat și patru dintre cele șase categorii de vârstă-rezidență care definesc lumile sociale – tineri din mediul rural, tineri din mediul urban, vârstnici din mediul urban și vârstnici din mediul rural. Cele patru măsuri sunt un gen de efect de

interacțiune între vârstă și rezidență construit însă la modul calitativ, nu cantitativ. Vom spune că ipoteza lumilor sociale de vârstă-locuire se confirmă dacă cel puțin unele dintre categoriile anterior menționate se dovedesc a fi predictorii semnificativi ai satisfacției față de viață.

Dar, înainte de a intra în detaliile legate de efectul de locuire-vârstă, menționez principalele constatări ale analizelor de regresie întreprinse pentru predicția satisfacției față de viață pe total UE (tabelul A2). Satisfacția față de viață tinde să fie mai mare pentru:

- persoanele care sunt mulțumite de nivelul și evoluția propriei situații financiare;
- cei mulțumiți de propriul loc de muncă și de zona în care trăiesc;
- cei care au o percepție pozitivă asupra justiției, asupra modului în care sunt gestionate inegalitatea și sărăcia în propria țară și asupra modului de funcționare a administrației publice;
- tinerii (și, cu o probabilitate mai mare de eroare în estimare, femeile) care au acces la internet acasă;
- persoanele care locuiesc în țări cu un nivel ridicat de dezvoltare economică, mai ales în mediul rural, în zone de a căror calitate sunt mulțumiți.

Las, deocamdată, la o parte rolul variabilelor de interacțiune referitoare la tema centrală a studiului, cea a combinărilor specifice dintre locuire și categoria de vârstă, pentru a nota diferențierile pe macroregiuni (tabelul A1):

- Conform analizelor de regresie din anexă, singurele situații în care femeile nu sunt mai mulțumite de viață decât bărbații sunt cele din macroregiunile Est, Sud și Vest. În aceste cazuri genul nu apare ca predictor semnificativ pentru satisfacție. De ce numai în Nord și Centru-Est femeile sunt mai mulțumite de viață decât bărbații? Clarificările pot fi făcute după o precizare asupra situației pe total UE. La acest nivel, procentul bărbaților mulțumiți de viață (78%) este semnificativ mai mare decât procentul corespunzător pentru femei (75%). În analiza de regresie însă, relația

apare ca fiind de sens diferit. Atunci când se controlează diferite variabile de status (educație, vârstă, stare materială etc.), starea de mulțumire față de viață tinde să fie mai mare la femei decât la bărbați. De ce analiza bivariată spune un lucru, iar cea multivariată alt lucru? După ce am eliminat, prin controale de detaliu (metoda Lazarsfeld/modelul de elaborare, Babbie, 1989, 416-434), posibilitatea unor erori tehnice, se poate spune că în joc sunt efectele de compoziție socială diferită în cadrul celor două categorii de gen. Pe total UE, se poate spune că, dacă bărbații și femeile ar avea aceleași condiții de resurse de status și ar trăi în medii similare, starea de satisfacție pentru femei ar fi mai mare decât cea pentru bărbați. Constatarea este similară cu cea din literatura de specialitate pe satisfacție față de viață (cazul Irlandei, Brereton *et al.*, 2008, 221). Absența unei relații semnificative între gen și satisfacția față de viață în anumite regiuni ale UE (Est, Sud și Vest) sugerează faptul că, în contextul respectiv, resursele de status neincluse în setul de predictorii din modelele de regresie sunt, probabil, mai reduse pentru femei decât pentru bărbați.

- Pe trei dintre macroregiunile UE (Centru-Est, Vest și Nord), nivelul sporit de educație contribuie la reducerea satisfacției față de viață. Explicația rezidă în faptul că, la niveluri de resurse relativ egale, persoanele cu un nivel sporit de educație au un nivel de așteptări mai ridicat și, corespunzător, o probabilitate mai mare de nemulțumire față de viață. În macroregiunile Est și Sud relația respectivă este nesemnificativă.
- Satisfacția față de modul de tratare a inegalităților și a sărăciei în societate are un impact pozitiv asupra satisfacției față de viață numai în două regiuni, estică și sudică. Ar fi de notat, în context, că similaritatea de pattern cauzal între macroregiunile Est și Sud apare în mai multe cazuri. Am înregistrat-o și în legătură cu rolul educației în determinarea satisfacției față de viață.

Odată precizat tabloul general al condiționărilor pentru satisfacția față de viață, se poate trece la detalierea rolului condiționărilor de locuire-vârstă.

Pe total UE, numai două dintre cele patru categorii de vârstă-rezidență, introduse în modelele de regresie, acționează ca predictorii semnificativi ai satisfacției față de viață: tind să fie mai mulțumiți de propria viață – toate celelalte condiții fiind egale – tinerii din mediul urban și vârstnicii din mediul urban. Tinerii din mediul urban era de așteptat să fie mai mulțumiți de viață. De ce și vârstnicii din mediul urban? De ce nu și tinerii din mediul rural?

Ipoteza pe care o formulez susține că vârstnicii din mediul urban, majoritar pensionari, cu venituri relativ ridicate în multe dintre țările UE, au un stil de viață cu mai multe grade de libertate și, implicit, cu mai multe surse de satisfacție, în pofida problemelor pe care le aduce vârsta în sine. Evident, corelarea pozitivă dintre satisfacția față de viață și faptul de a fi vârstnic în mediul urban nu poate avea aceeași explicație și în țările relativ sărace ca și în cele bogate. În acestea din urmă ipoteza anterior formulată este de reținut. O a doua ipoteză care poate da seamă, în bună măsură, de corelarea pozitivă menționată pentru cazul acestor țări este cea a ocupării parțiale sau multiple a persoanelor de peste 54 de ani. Pe total UE, 42% dintre persoanele de 55-64 de ani din mediul urban sunt încă ocupate, lucrează.

Constatarea care indică o mai bună satisfacție față de viață la tinerii și la vârstnicii din mediul urban, pe total UE, este consistentă cu rezultatele unor cercetări anterioare din domeniu. Orsolya Lelkes (2008) constată cu date din 21 de țări europene (European Social Survey, 2002/2003) că persoanele de vârstă medie tind să fie mai puțin mulțumite de viață sau mai nefericite, comparativ cu tinerii și vârstnicii. Altfel spus, între vârstă și satisfacție față de viață este înregistrată o relație de tip U. Datele din Eurobarometru pe care le-am folosit susțin din plin aceeași idee a unei relații neliniare de maximă satisfacție față de viață la tineri și la vârstnici,

dacă se controlează variabilele referitoare la resursele de status. Este punctul de vedere care apare mai ales în literatura economică și sociologică asupra fericirii. Unele dintre abordările psihologice (Lelkes, 2008, 1) indică o relație de tip diferit, de gen U inversat între satisfacție și vârstă. Este probabil că variabilele de control diferite în cadrul unor modele de regresie diferite duc la o astfel de discordanță.

Analizele din perspectiva lumilor sociale aduc un plus de informație și indică faptul că relația de tip U dintre vârstă și satisfacție este valabilă numai pentru mediul urban, nu și pentru cel rural, la nivelul țărilor din UE.

Condiționarea de vârstă a satisfacției față de viață nu este însă la fel pe toate cele cinci macroregiuni din UE. Efectul de lume socială specificată prin locuire-vârstă este puternic diferențiat între macroregiuni. El apare ca atare, în forma anterior descrisă, numai pentru total UE și pentru regiunea Centru-Est. În restul regiunilor UE înregistrăm un nivel sporit de satisfacție față de viață la vârstnicii, dar nu și la tinerii din mediul urban. Greu de spus de ce un model cauzal este evident numai la nivel continental și pe o singură macroregiune. Este o constatare care, pentru a fi inteligibilă, necesită analize suplimentare, pe date diferite de cele din Eurobarometru.

Pe total UE, diferențierea de vârstă din mediul rural nu induce niveluri de satisfacție semnificativ diferite. Pe spații macroregionale lucrurile sunt însă diferite :

- Tinerii din mediul rural, din macroregiunea Vest, tind să fie fericiți, iar cei din regiunea Nord, nefericiți. Pentru restul regiunilor, relația respectivă nu este semnificativă sub aspect statistic.
- Vârstnicii din mediul rural tind să fie mulțumiți de viață în regiunile Nord și Central-Est și nemulțumiți în Vest.

Toate aceste constatări indică o puternică variabilitate a influenței spațiilor de locuire-vârstă asupra satisfacției față de viață de la o macroregiune la alta. Contextele regionale induc, evident, linii de forță diferite în relațiile dintre condiționările de locuire-vârstă și

satisfacția față de viață. Lumile sociale sunt universuri nu numai de experiențe și interacțiuni, ci și de discurs. Segmentările de tip vârstă-rezidență pe care le propun pentru comparația lumilor sociale la nivelul UE se dovedesc a fi relevante și din această perspectivă.

În chestionarul Eurobarometru 70 este formulată o întrebare referitoare la frecvența cu care persoanele discută pe teme politice. Pe total UE, ponderea celor care declară că discută frecvent, ocazional sau niciodată astfel de teme este de 16% frecvent, 55% ocazional și 28% niciodată. Pentru România, procentele corespunzătoare sunt de 10, 52 și, respectiv, 36%. Interesul românilor pentru politică este mai mic decât cel manifestat pe total UE. În general, cetățenii din Estul și Sudul UE discută politică mai rar decât cetățenii din Nord și din Vest. Poate fi atât un efect al culturii civice deficitare, dar și al predominanței problemelor economice prezente în viața de zi cu zi.

Diferențierile de frecvență a discutării temelor politice pe spații de vârstă-rezidență sunt puternic marcate pe tot cuprinsul UE :

- în România discută politică cel mai mult vârstnicii din mediul urban și cel mai puțin vârstnicii din mediul rural. Modelul dominant la nivelul țărilor din UE este diferit, cu un nivel similar de interes pentru politică la vârstnicii din mediile rural și urban. Situații asemănătoare cu cea din România mai apar, în special, în Ungaria și în Finlanda.
- relevanța diferențierii discursului politic pe segmente de vârstă-rezidență este minimă în Sudul UE.

Conturul lumilor sociale de discurs politic este, pentru cazul României, mai puțin marcat decât conturul lumilor structurate pe dimensiunea satisfacției față de viață. Lucrurile sunt similare în tot Estul UE, în zona central-estică și în cea sudică. În schimb, pentru Nordul și Vestul UE, diferențierile de discurs politic sunt mai pronunțate decât cele de satisfacție față de viață între cele șase lumi sociale de vârstă-rezidență.

Tabelul 6. Interesul pentru politică, manifestat prin discuții, pe macroregiuni și lumi sociale

Ponderea persoanelor care discută frecvent „subiecte de natură politică”								
Macroregiune a UE	tinere rural	maturi rural	vârstnici rural	tinere urban	maturi urban	vârstnici urban	Total	amplitudine (= % maxim – %minim)
Estică : numai România	9	13	5	6	12	17	10	12
Sudică	15	11	10	11	13	12	12	5
Central-estică	6	13	14	10	14	19	13	13
Estică : fără România	5	11	25	9	12	22	14	17
Nordică	8	27	22	14	19	18	18	19
Vestică	13	19	22	15	24	25	21	12
Total	11	17	17	12	18	19	16	8

Exemplu : 25% dintre vârstnicii din mediul urban, din țările nordice ale UE, declară că discută frecvent politică

Concluzii și discuții

Premisele analizei

În cuprinsul acestui material am considerat că stările de spirit, în special cele legate de satisfacția față de viață și de optimismul pe termen scurt, pot fi folosite ca măsuri indirecte (variabile proxy) pentru identificarea lumilor sociale la nivel continental, în speță la nivelul Uniunii Europene. Astfel de lumi nu sunt altceva decât comunități sau universuri de discurs. Am presupus că oamenii care au orientări similare în estimarea propriei situații de viață, prin raportare la context și la anumite standarde de auto-apreciere, vorbesc și proiectează asemănător, își construiesc lumi sociale care seamănă între ele.

Desigur, analize cantitative de tipul celei de față nu pot contura în detaliu lumile sociale, universurile de discurs. Ele pot spune însă care sunt lumile sociale probabile la nivelul unor mase mari de oameni, de tipul celor care trăiesc în UE.

Analiza a urmărit în special existența și profilul lumilor de locuire/rezidență și vârstă. Am pus în relație stări de spirit măsurate ordinal, dar și nominal (prin tipologii ale stărilor de satisfacție-optimism) cu două matrice de condiționare, una de nivel regional, iar alta de nivel comunitar și de status. Astfel de matrice sunt un gen de condiționări „tari” care continuă să își manifeste efectul și după ce sunt introduse multe variabile de control în analiză. Condiționarea de tip comunitar și de status este realmente una de tip matricial, în sensul că are categorii date de intersecția dintre mediul rezidențial (rural sau urban) și grupările majore de vârstă (tinere, persoane de vârstă medie și vârstnici). Din această intersectare au rezultat șase categorii de locuire-vârstă, menționate în continuare cu ponderile pe care le au pe total UE⁷ : tinere din mediul rural (9%), tinere din mediul urban (22%), persoane de vârstă medie din mediul rural (12%), persoane de vârstă medie din mediul urban (23%), vârstnici din mediul rural (12%) și vârstnici din mediul urban (22%).

7. Datele din Eurobarometru nu se referă la statutul rezidențial oficial administrativ, ci la cel autopercput. Cu aceste date, 67% din cetățenii UE apar ca fiind orașeni care se autopercpe ca atare. Gradul de urbanizare pe totalul Europei, conform definițiilor administrative oficiale este de 72% (UNFPA, 2008). Dacă s-ar lucra cu definiția OECD pentru mediul urban, lucrurile ar fi diferite.

Relevanța lumilor de locuire-vârstă

Deși ruralul autoperceput în spațiul UE este de cuprindere restrânsă, de numai o treime din populația de peste 14 ani a Uniunii, stările de spirit condiționate de matricea locuire-vârstă sunt puternic diferențiate și pe total UE, și la nivelul macroregiunilor socioculturale pe care le-am folosit în analiză.

Chiar dacă se țin sub control variabile referitoare la resurse de status (educație, stare materială), status sociodemografic (vârstă și gen), mediu instituțional, mediu comunitar (urban sau rural), dezvoltare națională (PIB) sau mediu macroregional (Est, Centru-Est, Sud, Vest, Nord) apartenența la categoriile de vârstă-locuire continuă să aibă un impact semnificativ asupra stărilor de satisfacție-optimism.

Faptul de a fi mulțumit de propria viață, spre exemplu, este puternic asociat cu situațiile de a fi tânăr în mediul urban sau vârstnic în mediul urban. Restul categoriilor de vârstă-rezidență nu sunt asociate semnificativ cu satisfacția față de viață, dacă sunt controlate variabilele esențiale pentru definirea situației de viață. Constatarea este pe deplin consistentă cu studii anterioare din domeniu (Lelkes, 2008) care indică o relație neliniară sub formă de U, între vârstă și satisfacția față de viață. În plus, permite o specificare de limitare a manifestării relației respective, mai ales la nivel de mediu urban, în cadrul UE.

Starea de „nemulțumit de continuitate” (cei care susțin că „este rău și va fi la fel sau și mai rău în viitor”), spre exemplu, este, la prima vedere⁸, specifică microregiunii Est, din care face parte și România, împreună cu Bulgaria și țările baltice. Puțin sub jumătate dintre cetățenii acestei macroregiuni (45%) și o cincime dintre cetățenii UE aparțin categoriei respective de stare de spirit.

Nemulțumirea de continuitate, la nivel de Uniune, este asociată (tabelul A3) în special cu locuirea urbană în țările sărace ale UE, pentru persoanele care au o stare materială proastă, grad redus de accesibilitate la internet, nemulțumire în legătură cu modul de funcționare a instituțiilor din propria țară. Dincolo de toate aceste condiționări, genul respectiv de nemulțumire se manifestă ca fiind specific și pentru persoanele de vârstă mijlocie din mediul urban.

Rezultă că prima ipoteză a studiului, cea referitoare la impactul specific al lumilor de locuire-rezidență asupra stărilor de spirit, este pe deplin susținută prin rezultatele analizei. În mod neașteptat, constatăm totuși că efectul respectiv nu este valabil global, pe toată Uniunea. Mediul rural pare să presupună o logică socială diferită. Relația de tip U dintre vârstă și satisfacția față de viață (mulțumire maximă la tineri și la vârstnici) este specifică mediului urban.

Relevanța macroregiunilor socioculturale

„Relief” lor este dat nu numai de diferențierile economice, sociale și de demografie culturală, ci și de stările de spirit și de configurația relațiilor cauzale care structurează stările de spirit. De mare relevanță pentru semnificația socială a macroregiunilor socioculturale din UE îmi pare a fi variația gradului de satisfacție față de viață pe categorii de vârstă-locuire, în cadrul fiecăreia dintre acestea. Lumile sociale, în sensul în care sunt definite în acest studiu, au variație maximă în regiunile Est și Centru-Est și minimă în Vest și în Nord. Altfel spus, categoriile de locuire-rezidență diferă sub aspectul nivelului de satisfacție față de viață

8. În sensul de observare în cadrul unei analize bivariate (prin reziduuri standardizate ajustate) a relației dintre tipul de satisfacție-optimism și macroregiunile din UE. Analiza multivariată pentru tipul de stare de spirit și o listă extinsă de predictorii nu mai susțin ideea că Uniunii Europene de Est îi este specific tipul de nemulțumire de continuitate. Introducerea PIB-ului ca variabilă de control în analiză contribuie, foarte probabil, la redefinirea relației respective ca fiind nesemnificativă.

în special în macroregiunile Est și Centru-Est și mai puțin în Vest și în Nord. În primele două regiuni contează mult mai mult decât în ultimele două unde locuiești și cât timp. Viața ca experiență și univers de discurs este mult mai puțin condiționată în spațiul-timp din Nord și Vest, comparativ cu cel din Est și Centru-Est. Țările sudice ale UE au un profil de stare de spirit intermediar între grupările anterior menționate.

Gruparea nordică din UE – formată din Suedia, Danemarca, Finlanda, Marea Britanie și Irlanda – este o formațiune extrem de bine conturată. Aici se înregistrează polul de satisfacție și optimism din UE, încrederea maximă în justiție și un nivel redus de îngrijorare în legătură cu viitorul locurilor de muncă. Gruparea sudică, la rândul ei, formată din Grecia, Italia, Spania și Portugalia, în principal, se apropie mai mult de macroregiunile estică și central-estică decât de cele vestică sau nordică pe anumiți indicatori. Îngrijorarea față de locul de muncă, spre exemplu, este extrem de ridicată (40%), în comparație cu situația din macroregiunea central-estică, și foarte departe de ceea ce se înregistrează în vestul sau nordul UE.

Macroregiunile adoptate pentru analiză sunt puternic diferențiate nu numai pe linia satisfacție-optimism, ci și pe componenta de încredere instituțională. Analiza relevă existența a trei mari modele de încredere instituțională în UE – estic și central-estic, nordic și vestic și, în al treilea rând, cel sudic. Parametrii care disting respectivele modele sunt raportul de încredere în instituțiile naționale față de cele internaționale, încrederea în justiție și încrederea în administrația locală. Modelul estic și central-estic este caracterizat prin încredere mai mare în UE comparativ cu cea în instituțiile naționale. Relația este de sens invers în Nord și Vest, cu o încredere mai mare în instituțiile naționale decât în UE. Încrederea în justiție este minimă în Est și Centru-Est și maximă în Nord și în Vest. Modelul sudic este intermediar între cele două anterior descrise. Sub aspectul încrederii în instituțiile administrației locale, Sudul este mai apropiat de Est decât de Nord și Vest.

Rezultă că ipotezele doi și trei ale studiului sunt, de asemenea, susținute (nerespinse) de date.

Încrederea în justiție cunoaște, ca și satisfacția față de viață, variații puternice pe condiționările cumulative de vârstă-mediul rezidențial-macroregiune (tabelul 5).

Matrice condiționale

Studiul a analizat, în fapt, variații ale stărilor de spirit (satisfacție, optimism, încredere) și ale unor tipuri de discurs (precum cel pe teme politice) în relație cu categoriile de vârstă-rezidență, pe macroregiuni socioculturale la nivelul UE. Vârsta, mediul rezidențial și macroregiunea sunt condiționări ale universurilor de trăire și de discurs. Toate acestea sunt condiționări „tari” care se mențin în continuare în analiză, chiar atunci când sunt controlate o multitudine de alți factori de condiționare (tabelele A1 și A2, din anexă). Ideea inițială (figura1) de a reprezenta condiționările regionale ca fiind de maximă generalitate și incluzându-le pe cele de vârstă și mediu rezidențial este pe deplin confirmată de datele analizei. În plus, este concordantă cu modul în care Strauss și Corbin (1990, 162, *apud* Strauss, 1993, 61) concep rolul matricelor condiționale în teoria bazată pe date, *grounded theory*.

Discuție

Pe total UE, genul nu diferențiază semnificativ stările de satisfacție față de viață, dacă se controlează efectele de compoziție socială a populației pe cele două categorii de gen. Singura excepție o constituie situația din Nord și Centru-Est, unde femeile tind să fie mai mulțumite de viață decât bărbații (similar cu constatarea pentru Irlanda, Brereton, 2008). Constatarea trimite la o posibilă ipoteză a discriminării pozitive, mai puternică în aceste societăți din Nord și Centru-Est.

Deși macroregiunile socioculturale disting clar între stările de spirit, atunci când se trece la abordări în care accentul se pune nu pe nivelul, ci pe structura stărilor de spirit,

pe medii de locuire și vârste, în cadrul regiunilor respective, rezultatele sunt diferite. Privite din această perspectivă, țările nu se mai grupează în principal pe logica de tip sociocultural, urmând conturul microregiunilor, ci pe o logică în care culturalul și economicul contează deopotrivă.

Analiza a identificat contururi comunitare și regionale, lumi sociale în spațiul UE și stări de spirit specifice acestor lumi, în termeni de satisfacție, optimism și încredere. Pe componentă valorică nu au fost invocate decât aspecte secundare legate de discutarea temelor politice. Analiza trebuie continuată

însă și pe componente de valoare și de discurs. În ce cred „locuitorii” lumilor descrise și cum vorbesc ei este următorul pas care cred că trebuie făcut pentru a conferi consistență acestor lumi sociale.

În plus, lumile de vârstă-locuire pe care am desfășurat analiza pot fi specificate, cel puțin pe categorii de vârstă și de gen. În cadrul grupărilor de vârstă este probabil utilă distincția dintre vârsta a treia și vârsta a patra. Cu patru categorii de vârstă, două de rezidență și două de gen am ajunge însă la un total de 16 lumi, destul de greu de gestionat analitic.

Bibliografie

- Babbie, E. (1989) *The Practice of Social Research*. Fifth edition Belmont : Wadsworth Publishing Company.
- Bălțătescu, S. (2007) Bunăstarea subiectivă în noile țări membre ale UE : o evaluare comparativă a tendințelor. *Sociologie Românească*, vol. V, 3, 23-41.
- Brereton, F., Clinch, J.P., Ferreira, S. (2008), Employment and Life-Satisfaction : Insights from Ireland. *The Economic and Social Review*, vol. 39, 3, iarna, 207-234.
- Chesnais, J-C. (1981) *Histoire de la Violence en Occident de 1800 à nos jours*. Paris : Éditions Robert Laffont.
- Clarke, A. (2008) Sex/gender and race/ethnicity in the legacy of Anselm Strauss, în Norman K. Dezin (editor) *Studies in Symbolic Interaction*, vol. 32, JAI Press.
- Freedman, R. (1979) Theories of Fertility Decline : A Reappraisal, în *Social Forces*, 58-1, 1-17.
- Glaser, B. (2008) Doing Quantitative Grounded Theory. *Sociology Press*.
- Glaser, B.G. și Strauss, A.L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago, IL : Aldine.
- Lelkes, O. (2008) Happiness across Life-Cycle : Exploring Age Specific Preferences. *Policy Brief*. 2 martie. European Centre, http://www.euro.centre.org/data/1207216181_14636.pdf, consultat în februarie 2009.
- Sandu, D. (1992) Eléments de demographie culturelle de la Roumanie rurale. *Population*, 3.
- Sandu, D. (1999) *Spațiul social al tranziției*. Iași : Editura Polirom.
- Sandu, D. (2003) *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*. Iași : Editura Polirom.
- Sandu, D. (2004) Cultura și experiența de migrație în satele României. *Sociologie Românească*, 3, 179-201.
- Sandu, D. (2009) *Eurobarometrul 70. Opinia publică în Uniunea Europeană. Toamna 2008. Raport național. România*. Comisia Europeană.
- Schutz, A. [1970], (1975) *On Phenomenology and Social Relations* (editat și cu o introducere de Helmut R. Wagner, Chicago : The University of Chicago Press.
- Strauss, A. (1991) A Personal History of the Development of Grounded Theory, în *Qualitative Family Research. A Newsletter of the Qualitative Family Research Network*, vol. 5, 2.
- Strauss, A. (1993) *Continual permutations of Action*. New York : Aldine de Gruyter.
- Strauss, A. și Corbin, J. (1990) *Basics of Qualitative Method*. Newbury Park, CA : Sage.
- UNFPA, (2008) *The State of World Population*.

Anexa 1. Predictorii ai satisfacției față de viață pe macroregiuni ale UE

	EST		CENTRU-EST		SUD		VEST		NORD	
	coef.	p>z	coef.	p>z	coef.	p>z	coef.	p>z	coef.	p>z
Este îngrijorat de puterea de cumpărare din gospodărie	-0,688	0,000	-0,533	0,000	-0,379	0,000	-0,390	0,000	-0,293	0,000
Are dificultăți în plata facturilor lunare	-0,419	0,000	-0,422	0,000	-0,176	0,239	-0,491	0,000	-0,357	0,000
Are un loc bun de muncă*	0,645	0,000	0,550	0,000	1,080	0,000	0,552	0,000	0,228	0,024
Este mulțumit de situația financiară a gospodăriei*	1,500	0,000	1,340	0,000	0,748	0,000	1,280	0,000	1,530	0,000
Are încredere în justiție*	0,221	0,000	0,285	0,008	0,107	0,342	0,304	0,001	0,140	0,000
Apreciază pozitiv zona în care locuiește	0,389	0,003	0,341	0,028	0,572	0,000	0,686	0,000	0,423	0,000
Apreciază pozitiv tratarea inegalităților și a sărăciei din țară	0,198	0,019	0,217	0,211	0,535	0,000	0,191	0,073	0,001	0,986
Apreciază pozitiv funcționarea administrației publice din țară	0,203	0,000	0,050	0,425	0,211	0,000	0,150	0,017	0,276	0,000
Vârstă	-0,010	0,047	-0,009	0,000	-0,026	0,000	0,001	0,835	-0,015	0,001
Bărbat*	-0,009	0,910	-0,164	0,002	0,042	0,701	-0,111	0,092	-0,255	0,000
Are educație de nivel superior*	-0,024	0,551	-0,240	0,000	0,076	0,673	-0,219	0,001	-0,200	0,019
Are acces la internet de acasă*	0,280	0,003	0,341	0,064	0,272	0,000	0,492	0,000	0,285	0,000
Are autoturism proprietate personală*	0,213	0,000	0,317	0,027	0,067	0,192	0,313	0,000	0,303	0,000
Locuiește în mediul urban*	-0,385	0,000	-0,188	0,000	-0,286	0,395	-0,308	0,000	-0,240	0,000
PIB pe cap de locuitor în țară, comparativ cu media pe UE în 2006	0,022	0,003	0,008	0,353	0,026	0,045	0,020	0,362	0,012	0,372

Tânăr din mediul rural*	0,018	0,905	0,280	0,084	-0,159	0,440	0,349	0,000	-0,268	0,001
Tânăr din mediul urban*	0,228	0,296	0,326	0,001	-0,051	0,729	0,369	0,064	0,172	0,002
Vârstnic din mediul rural*	-0,039	0,411	0,140	0,010	0,636	0,092	-0,144	0,000	0,643	0,004
Vârstnic din mediul urban*	0,302	0,026	0,675	0,000	0,614	0,000	0,227	0,002	0,785	0,000
R ²	0,180		0,170		0,180		0,150		0,090	
N	5070		5025		5052		6094		5394	

Tabelul prezintă șase modele de regresie ordinală logistică. Nu am mai inclus în tabel și valorile de prag estimate pentru variabila dependentă (nivelul satisfacției față de viața proprie, în general). * Variabilele dihotomice codificate cu 1 și 0. Datele sunt ponderate cu variabila construită de către TNS Opinion&Social la nivel de UE27. Am marcat prin umbrire coeficienții semnificativ diferiți de 0 pentru $p = 0,05$. Sintaxa comenzii în STATA este: `by macroreg5 : ologit azi5 ingrijcump ingrijtaxe jobbnan banibun IJUST szona5 sinegalit5 sadmin5 age man edsup internet car urban GDPperCap2006 tinrural tinurban varstrural varsturban [pw=w22], cluster (tari30)`.

Anexa 2. Predictorii ai satisfacției față de viață pe total UE

	Model 1, fără macro-regiuni ca predictorii		Model 2, cu macro-regiuni ca predictorii	
	coef.	p>z	coef.	p>z
Este îngrijorat de puterea de cumpărare din gospodărie	-0,444	0,000	-0,403	0,000
Are dificultăți în plata facturilor lunare	-0,399	0,000	-0,377	0,000
Are un loc bun de muncă*	0,545	0,000	0,563	0,000
Este mulțumit de situația financiară a gospodăriei*	1,190	0,000	1,190	0,000
Are încredere în justiție*	0,225	0,000	0,223	0,000
Apreciază pozitiv zona în care locuiește	0,548	0,000	0,523	0,000
Apreciază pozitiv tratarea inegalităților și a sărăciei din țară	0,267	0,000	0,232	0,004
Apreciază pozitiv funcționarea administrației publice din țară	0,173	0,006	0,184	0,000
Vârstă	-0,009	0,002	-0,010	0,002
Bărbat*	-0,087	0,067	-0,086	0,075
Are educație de nivel superior*	-0,097	0,244	-0,152	0,007
Are acces la internet de acasă*	0,412	0,000	0,347	0,000
Are autoturism proprietate personală*	0,172	0,000	0,243	0,000
Locuiește în mediul urban*	-0,262	0,000	-0,280	0,000
PIB pe cap de locuitor în țară, comparativ cu media pe UE în 2006	0,014	0,000	0,017	0,028
Tânăr din mediul rural*	0,099	0,290	0,098	0,269
Tânăr din mediul urban*	0,226	0,003	0,227	0,005
Vârstnic din mediul rural*	0,198	0,184	0,188	0,199
Vârstnic din mediul urban*	0,477	0,000	0,469	0,000
Macroreg. EST			0,248	0,574

Macroreg. CENTRU-EST			0,591	0,077
Macroreg. VEST			0,011	0,966
Macroreg. NORD			0,625	0,031
R ²	0,18		0,18	
N	26565		25565	

Tabelul prezintă șase modele de regresie ordinală logistică. Nu am mai inclus în tabel și valorile de prag estimate pentru variabila dependentă (nivelul satisfacției față de viața proprie, în general). * Variabilele dihotomice codificate cu 1 și 0. Datele sunt ponderate cu variabila construită de către TNS Opinion&Social la nivel de UE27. Am marcat prin umbrire coeficienții semnificativ diferiți de 0 pentru $p = 0,05$. Sintaxa comenzii în STATA este : ologit azi5 ingrijcump ingrijtaxe jobbun banibun IJUST szona5 sinegalit5 sadmin5 age man edsup internet car urban GDPperCap2006 tinrural tinurban varstrural varsturban EST CENTRU_EST VEST NORD [pw = w22], cluster (tari30).

Grupările de vârstă adoptate în analiză sunt de 15-34 ani pentru tineri, 35-54 ani pentru maturi (persoane de vârstă mijlocie) și 55 și peste pentru vârstnici. Rezidența în mediul rural sau urban este cea rezultată din percepția subiectului (dihotomizare a răspunsurilor la „Ați spus că locuiți la...” și urmează variantele sat/comună, oraș mic sau mediu, oraș mare), nu din definiții administrative sau obiective.

Anexa 3. Predictorii ai tipului de stare de spirit determinat prin raportul dintre satisfacție și optimism

	optimism dinamic		pesimism de dată recent		nemulțumit de continuitate		mulțumit optimist	
	coef.	p>z	coef.	p>z	coef.	p>z	coef.	p>z
Este îngrijorat de puterea de cumpărare din gospodărie	0,284	0,018	0,515	0,000	0,575	0,000	-0,152	0,176
Are dificultăți în plata facturilor lunare	0,517	0,000	0,498	0,000	0,548	0,000	0,339	0,000
Are un loc bun de muncă*	-0,851	0,000	-0,115	0,220	-0,843	0,000	0,240	0,053
Este mulțumit de situația financiară a gospodăriei*	-1,050	0,000	-0,311	0,001	-1,400	0,000	0,131	0,062
Are încredere în justiție*	-0,208	0,277	-0,301	0,000	-0,504	0,000	0,141	0,008
Apreciază pozitiv zona în care locuiește	-0,405	0,000	-0,260	0,002	-0,507	0,000	0,003	0,965
Apreciază pozitiv tratarea inegalităților și a sărăciei din țară	-0,075	0,465	-0,028	0,756	-0,378	0,001	-0,052	0,325
Apreciază pozitiv funcționarea administrației publice din țară	-0,193	0,186	-0,030	0,786	-0,246	0,000	0,076	0,387
Vârsta	-0,010	0,332	0,007	0,224	0,009	0,011	-0,031	0,000
Bărbat*	0,306	0,000	0,148	0,031	0,093	0,159	0,167	0,003
Are educație de nivel superior*	0,188	0,014	0,093	0,098	0,060	0,476	-0,083	0,135
Are acces la internet de acasă*	-0,331	0,012	0,062	0,515	-0,236	0,000	0,057	0,565
Are autoturism proprietate personală*	-0,420	0,000	-0,014	0,903	-0,316	0,003	-0,259	0,000
Locuiește în mediul urban*	0,042	0,796	0,057	0,647	0,382	0,000	0,094	0,663
PIB pe cap de locuitor în țară, comparativ cu media pe UE, în 2006	-0,019	0,056	-0,002	0,525	-0,020	0,026	-0,009	0,272

Tânăr din mediul rural*	0,070	0,763	0,033	0,834	-0,019	0,897	0,216	0,118
Tânăr din mediu urban*	0,295	0,398	-0,227	0,004	-0,269	0,023	0,235	0,125
Vârstnic din mediul rural*	-1,060	0,038	-0,116	0,482	-0,013	0,953	-0,219	0,082
Vârstnic din mediul urban*	-0,858	0,022	-0,213	0,168	-0,467	0,001	-0,199	0,030
Macroreg. EST	0,084	0,890	0,186	0,549	0,005	0,991	-0,270	0,600
Macroreg. CENTRU-EST	-0,994	0,029	0,245	0,226	-0,696	0,043	-0,627	0,095
Macroreg. VEST	0,577	0,228	0,548	0,000	0,119	0,720	-0,157	0,612
Macroreg. NORD	0,394	0,171	0,671	0,001	-0,117	0,763	0,288	0,050
Constanta	0,702	0,534	-1,73	0,001	1,500	0,033	1,100	0,200

Tabelul prezintă rezultatele unui model de regresie multinominală logistică pe total eșantion Eurobarometru 70. Țările din UE. N = 26565. Pseudo R² = 0,17. Categoria de referință pentru starea de spirit ca variabilă dependentă este „mulțumirea de continuitate” („e bine și va fi la fel de bine”). Pentru macroregiunile UE categoria de referință este macroregiunea EST. Pentru categoriile de locuire-vârstă, categoria de referință este cea a persoanelor de vârstă medie din mediile rural și urban. Prin umbrire am marcat coeficienții semnificativ diferiți de 0 pentru p = 0,05. Sintaxa comenzii de rulare în STATA este: `mlogit tipsatoptim qa20 qa21 jobbun banibuni IJUST szona5 sinegalit5 sadmin5 age man edsup internet car urban gdppercap05 tinrural tinurban varstrural varsturban EST CENTRU_EST SUD NORD [pw = w22], cluster(tari30).`

Primit la redacție : martie 2009